

Р. О. Гончар

В. О. Євсєєв

А. М. Павленко

ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАХИСТУ АРСЕНАЛІВ, БАЗ ТА СКЛАДІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІД ДИВЕРСІЙНИХ ЗАГРОЗ

Розглянуто комплексний підхід до розвитку системи охорони та оборони арсеналів, баз та складів Збройних Сил України від диверсійних загроз шляхом взяття їх під охорону підрозділами Національної гвардії України. Визначено подальші напрями протидії диверсійним групам противника з урахуванням досвіду охорони особливо важливих державних об'єктів підрозділами та частинами НГУ.

Ключові слова: диверсія, система охорони та оборони об'єкта, диверсійно-розвідувальні групи, протидиверсійна безпека.

Постановка проблеми. На цей час зберігається тривожна і загрозлива тенденція масштабних вибухів на складах з боєприпасами Збройних Сил (ЗС) України. Надзвичайні події сталися: у жовтні 2015 р. (Сватове, Луганська область); у березні 2017 р. (Балаклія, Харківська область); у вересні 2017 р. (Калинівка, Вінницька область); у жовтні 2018 р. (Ічня, Чернігівщина). У повітря за цей час злетіло приблизно 210 тис. тонн боєприпасів. Для порівняння: впродовж п'яти років бойових дій на Донбасі та проведення різноманітних навчань було витрачено близько 70 тис. тонн [1]. Наслідками цих подій стали: жертви, евакуація населення, зруйнування будівель населених пунктів, значні площі територій, які протягом кількох років потребують очищення від вибухонебезпечних предметів; знищення інфраструктури об'єктів, значні економічні збитки і як наслідок – послаблення обороноздатності держави. Водночас Службою безпеки України попереджено низку спроб організації диверсій на військових складах ЗС України [2]. В умовах гібридної війни військові арсенали та склади забезпечення військових формувань гіпотетично стають метою диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) противника. Аналіз надзвичайних подій на військових складах зберігання боєприпасів засвідчує вразливість існуючої системи охорони та оборони зазначених об'єктів. Керівництво держави та

Збройних Сил України вживає низку заходів щодо вдосконалення системи охорони військових складів. Так, 04.11.2019 р. прийнято Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо покращення стану зберігання ракет, боєприпасів та продуктів їх утилізації на арсеналах, базах та складах Збройних Сил України” [3]. Після цього значно посилено охорону об'єктів. У той же час підрозділи охорони арсеналів, баз та складів ЗС України не мають досвіду протидиверсійної боротьби, охорони та оборони важливих державних об'єктів великої площини, відпрацьованої нормативної бази стосовно етапів охорони та оборони державних об'єктів за різних умов обстановки. Функціонування складових системи охорони та оборони об'єктів передбачає активну протидію диверсійно-розвідувальним групам на підходах до об'єктів, комплекс проведення пошукових заходів, відпрацьовану систему взаємодії правоохоронних органів тощо. Стратегічні арсенали, бази та склади Збройних Сил України знаходяться, як правило, близько до населених пунктів. Тому для здійснення переслідування, нейтралізації, пошуку ДРГ противника підрозділи охорони повинні мати певні правоохоронні функції.

Отже, є проблема забезпечення захисту стратегічних арсеналів, баз та складів Збройних Сил України від диверсійних загроз в умовах гібридної війни. Наміри підготовлених

диверсійних груп противника повинні нейтралізувати відповідним чином навчені групи спеціального призначення НГУ в комплексі заходів з підрозділами охорони, в єдиній системі охорони та оборони об'єкта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями, пов'язаними з дослідженнями вдосконалення системи охорони та оборони особливо важливих державних об'єктів України, займалися такі вчені, як М. М. Орлов, Ю. П. Бабков, В. О. Євсєєв [4, 5]. Питання тактики дій сучасних ДРГ та сил спеціальних операцій були частково вивчені у [6, 7]. У працях авторів В. І. Жукова, В. П. Коцюби, О. С. Тітова, М. С. Мошковського, А. І. Березовського, І. Л. Єфімова, О. І. Бондарця розкривалися питання забезпечення живучості арсеналів, баз та складів, а також протидії диверсіям на об'єктах Збройних Сил України [8, 9]. Разом із тим питання убезпечення арсеналів, баз та складів Збройних Сил України від диверсійних загроз в умовах гібридної війни залишилося поза межами досліджень.

Мета статті – розглянути комплексний підхід до вдосконалення системи охорони та оборони арсеналів, баз та складів Збройних Сил України від диверсійних загроз шляхом взяття їх під охорону підрозділами Національної гвардії України; запропонувати подальші напрями протидії диверсійним групам противника з урахуванням досвіду охорони особливо важливих державних об'єктів підрозділами та частинами НГУ в умовах мирного і воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Щоб ефективно протидіяти загрозі, треба чітко її визначити й оцінити противника. Для цього слід дати визначення основних понять.

Диверсія (юрид.) – вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій [10].

Диверсійний акт – форма збройної боротьби. Основна його мета – завдання максимальної матеріальної шкоди противнику. Головне в ньому – примусити противника

відвернути для захисту своїх об'єктів якомога більше матеріальних, фінансових і людських ресурсів [10].

Диверсійно-розвідувальні сили – військові та спеціальні формування, підготовлені до дій на території іншої держави військовими і спеціальними методами в інтересах своєї країни [6].

Диверсії можуть бути різні за формою та змістом. Класифікація сучасних видів диверсій в умовах гібридної війни є темою окремого дослідження. Способами виконання диверсій на військових об'єктах є: застосування високоточної зброї, підриви, підпали, кібератаки, застосування хімічної, бактеріологічної зброї, спровоковані техногенні аварії тощо. Особливістю їх організації та проведення є високий рівень технологічної підготовки і фаховість виконавців. Концепцією застосування сил спеціальних операцій (ССО) провідних країн світу передбачено проведення диверсій на об'єктах противника. Завдання ССО по-різному сформульовані у різних державах світу, унаслідок чого частини і підрозділи створені у різних країнах для виконання певних завдань. Ці частини та підрозділи спеціального призначення мають різне підпорядкування і перебувають у різних відомствах, що зумовлює розбіжності їх завдань і можливостей з проведення операцій у мирний і воєнний час [6]. Диверсійно-розвідувальні групи зі складу ССО під час організації диверсій активно використовують сучасні способи доставки та евакуації, легалізацію на території противника, взаємодію з агентурною мережею, використання парамілітарних, комерційних, громадських і релігійних організацій. Підготовка диверсії на стратегічному об'єкті – комплекс дій розвідувальних органів, який планується і проводиться заздалегідь. Зокрема, це вивчення:

- системи охорони та оборони об'єкта;
- технології виробництва (системи функціонування) та систем забезпечення об'єкта;
- місцевості навколо об'єкта (підходи та підступи, захисні та маскувальні властивості);
- персоналу, сил охорони об'єкта [моніторинг соціальних мереж, виявлення вад (залежностей), політичних уподобань, матеріального становища тощо] з метою подальшого вербування.

У результаті роботи розвідувальних органів розробляється план вчинення диверсії.

Найбільш підготовленими вважаються диверсії, які замасковані під техногенні аварії, обумовлені природними явищами, виходом з ладу програмного забезпечення тощо. Таким чином, під час здійснення намірів організації диверсій на арсеналах, базах та складах ЗС України нам буде протидіяти підготовлений противник.

Для запобігання спробам диверсій на стратегічних об'єктах слід задіяти комплекс заходів, детальніше про який буде зазначено далі. Реалізовувати значну частину цих заходів повинні підготовлені сили, які мають відповідні технічні засоби і можуть діяти у межах правового поля. Так, згідно з чинним законодавством [11] частинам і підрозділам Національної гвардії України вказано функції з охорони та оборони важливих державних об'єктів, перелік яких визначено Кабінетом Міністрів України, баз військового та матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України (МВС). Наприклад, частини НГУ з охорони атомних електростанцій (АЕС) мають багаторічну історію успішної охорони та оборони об'єктів у системі фізичного захисту. Унікальність цих частин полягає в синтезі "радянської" системи охорони особливо важливих державних об'єктів (ОВДО) та системи фізичного захисту важливих об'єктів провідних країн НАТО.

Надійність системи охорони та оборони атомних електростанцій та ОВДО, які перебувають під охороною підрозділів та частин Національної гвардії України, підтверджена результатами виконання службово-бойових завдань.

З метою підвищення рівня готовності сил і засобів систем фізичного захисту АЕС, подальшого вдосконалення міжвідомчої взаємодії, підготовки особового складу, задіяного у проведенні протидиверсійних операцій, а також відпрацювання спільних дій і бойової злагодженості підрозділів різних силових відомств гвардійцями постійно організовуються і проводяться командно-штабні, різноступеневі тактико-спеціальні навчання та тренування із залученням сил і засобів складових сектору безпеки і оборони.

Зазначені підрозділи НГУ набули практичного досвіду проведення спеціальних операцій і протидиверсійної боротьби завдяки участі в операції Об'єднаних сил (ООС). Таким чином, в умовах мирного та воєнного часу маємо підрозділи і частини у складі НГУ,

здатні забезпечити належний рівень безпеки стратегічних військових об'єктів.

Комплексний підхід забезпечення захисту арсеналів, баз та складів Збройних Сил України від диверсійних загроз полягає у взятті їх під охорону підрозділами та частинами Національної гвардії України, удосконаленні системи охорони та оборони об'єктів за стандартами НАТО та у застосуванні тактики протидиверсійної боротьби в районах розташування об'єктів.

Перевагами взяття під охорону підрозділами та частинами Національної гвардії України є:

- відпрацьована законодавчо-нормативна база стосовно прийняття об'єктів під охорону;

- наявний бойовий досвід протидії диверсійно-розвідувальним групам та багаторічний досвід охорони особливо важливих державних об'єктів;

- відпрацьована система взаємодії зі складовими сектору безпеки і оборони держави з питань протидиверсійної та антитерористичної безпеки;

- здійснення пропускового режиму, який посилить контроль за обліком вантажів, що ввозяться (вивозяться);

- необхідність відпрацювання порядку дій із взяття під охорону важливих об'єктів підрозділами НГУ й обладнання їх інженерно-технічною системою охорони та оборони в контексті деокупації Донецької та Луганської областей;

- наявність відповідних засобів охорони та оборони об'єктів.

Однією з ключових проблем забезпечення безпеки арсеналів, баз та складів ЗС України є невідповідність стану їх системи фізичного захисту сучасним диверсійним загрозам. У контексті посилення безпеки стратегічних військових об'єктів слід провести аналіз їх вразливості. Категорювання арсеналів, баз та складів ЗС України передбачає не тільки визначення, а й практичну реалізацію диференційованих вимог до їх захищеності. Тому наступним завданням, яке забезпечує реалізацію вимог у конкретні організаційно-технічні рішення за кожним об'єктом, є аналіз вразливості військових об'єктів, що проводиться з метою оцінювання реально існуючої системи фізичного захисту об'єктів і вироблення обґрунтованих вимог та рекомендацій щодо її посилення. Визначення категорії об'єктів здійснюється на основі песимістичної концепції, якою передбачено, що диверсантам вдалося реалізувати найбільш несприятливу дію у найбільш вразливому місці

військового об'єкта у найнесприятливіший для припинення їхніх дій і нейтралізації наслідків час.

Планування й організація посилення системи фізичного захисту арсеналів, баз та складів ЗС України зводяться до таких етапів:

- аналіз вразливості військових об'єктів;
- визначення спектру загроз, які діють стосовно до об'єкта;
- розроблення і реалізація заходів з фізичного захисту об'єкта.

Очевидною є необхідність розроблення і реалізації комплексу заходів, спрямованих на виправлення ситуації з недостатнім станом захищеності зазначених об'єктів, у тому числі термінова розробка механізму фінансування відповідних робіт.

Комплекс заходів з протидії диверсійним загрозам, на нашу думку, містить чотири групи.

1. *Нейтралізація диверсійно-розвідувальних груп під час перетину державного кордону.* Здійснюється силами Служби безпеки України (СБУ), підрозділами Державної прикордонної служби України (ДПСУ) за наявної інформації від розвідувальних органів – Головного управління розвідки (ГУР) Міністерства оборони України та СБУ. Здійснюється у межах проведення спеціальної операції із залученням підрозділів НГУ, органів МВС та сил спеціальних операцій ЗС України.

2. *Безпосередня охорона та оборона військових об'єктів.* Здійснюється силами підрозділів та частин НГУ в системі фізичного захисту з використанням сучасних засобів виявлення противника на відстанях, які забезпечують безпеку об'єкту. Організуються прикриття повітряного простору та захист від високоточної зброї.

3. *Патрулювання та контроль районів місцевості, прилеглих до об'єкта (наземне, надводне, підводне).* Здійснюється силами підрозділів та частин, загонами спеціального призначення та розвідки Національної гвардії України із залученням органів СБУ, МВС, ССО ЗС України з використанням авіації та безпілотних літальних апаратів. Здійснюється у формі пошукових дій, патрулювання, засідок, блокування районів місцевості.

4. *Контррозвідувальна робота на об'єкті охорони та в прилеглій місцевості (населених пунктах).* Здійснюється силами органів Служби безпеки України, режимних органів об'єкта з метою виявлення і нейтралізації агентів противника та їх поплічників.

У контексті реформування підрозділів та частин Національної гвардії України особливого значення набувають створення органів та підрозділів тактичної розвідки і формування уніфікованих загонів спеціального призначення, оскільки за досвідом локальних війн та збройних конфліктів сучасності найбільш ефективним способом протидії тактиці диверсійних формувань є така ж тактика протидиверсійних сил спеціального призначення. Отже, залучення до протидії диверсійним загрозам арсеналів, баз та складів Збройних Сил України загонів спеціального призначення та розвідки НГУ значною мірою нівелює переваги найпідготовленіших диверсійно-розвідувальних груп противника.

Висновки

Наразі спостерігається розширення переліку завдань, покладених на підрозділи та частини Національної гвардії України, які у деяких випадках можна віднести до завдань стратегічного рівня. Удосконалення системи охорони та оборони арсеналів, баз та складів Збройних Сил України від диверсійних загроз є необхідною умовою забезпечення обороноздатності держави. Комплексний підхід до вирішення цього питання потребує ґрунтовного наукового дослідження, залучення до обговорення шляхів його вирішення фахівців у галузі безпеки, використання досвіду охорони стратегічних об'єктів провідних у військовому відношенні країн Північноатлантичного альянсу. В умовах економічної кризи, становлення та реформування складових сектору безпеки та оборони передача арсеналів, баз та складів Збройних Сил України під охорону підрозділів та частин Національної гвардії України є обґрунтованою.

Є потреба проаналізувати існуючу нормативну правову базу в цій галузі та підготувати пропозиції щодо створення єдиної системи правових документів, починаючи від внесення змін до деяких законів і закінчуючи відомчими організаційно-методичними документами. Надалі необхідно:

- здійснити передачу арсеналів, баз та складів Збройних Сил України під охорону та оборону підрозділів та частин Національної гвардії;

– провести аналіз вразливості арсеналів, баз та складів ЗС України;
– здійснити планування й організацію посилення системи фізичного захисту арсеналів, баз та складів ЗС України.

Зазначені пропозиції мають дискусійний характер, потребують подальшого вивчення і проведення наукових досліджень. У цілому ж треба провести роботу з гармонізації нормативно-правових документів складових сектора безпеки і оборони України, особливо у частині взаємодії Збройних Сил України та Національної гвардії України з питань протидії диверсійній загрози.

Перелік джерел посилання

1. Вибухи на військових складах: як розслідуються і які висновки зробили. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-reali/29937425.html> (дата звернення: 20.01.2020).
2. Контррозвідка відзвітувала про запобігання диверсії на складі боєприпасів. URL: https://dt.ua/UKRAINE/kontrozvidka-vidzvituvala-pro-zapobigannya-diversiyi-na-skladi-bojepripasiv-310470_.html (дата звернення: 20.01.2020).
3. Про додаткові заходи щодо покращення стану зберігання ракет, боєприпасів та продуктів їх утилізації на арсеналах, базах та складах Збройних Сил України : Указ Президента України від 04.11.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/799/2019> (дата звернення: 20.01.2020).
4. Орлов М. М., Марущенко А. А. Методика обчислення сил охорони особливо важливих державних об'єктів. *Системи озброєння і військова техніка*. Харків : ХУПС, 2005. № 2. С. 58–65.
5. Євсєєв В. О. Удосконалена математична модель виявлення диверсійно-розвідувальних сил противника при охороні важливих державних об'єктів. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. Харків : ХУПС, 2015. № 1 (42). С. 154–157.
6. Орлов М. М., Гончар Р. О., Лисенко О. В. Характеристика диверсійно-розвідувальних сил суміжних з Україною держав як потенційних об'єктів розвідки внутрішніх військ під час дій у територіальній обороні. *Честь і закон*. 2011. № 2. С. 19–25.
7. Гончар Р. О. Аналіз сил спеціальних операцій Російської Федерації. *Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи. Секція 1. Оперативне мистецтво та тактика Національної гвардії України* : зб. тез доп. наук.-практ. конф., м. Харків, 14 берез. 2019 р. Харків : НАНГУ, 2019. С. 20, 21.
8. Жуков В. І., Коцюба В. П., Тітов О. С. Визначення шляхів протидії диверсіям сил спеціальних операцій. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. Харків : ХУПС, 2010. Вип. 4 (26). С. 10–13.
9. Мошковський М. С., Березовський А. І., Єфімов І. Л., Бондарець О. І. Нормативно-правова база забезпечення та контролю стану техногенної безпеки у Збройних силах України. *Системи обробки інформації*. Харків : ХУПС, 2010. № 2 (83). С. 257–261.
10. Шмаков О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2009. 518 с.
11. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. № 17. Ст. 594.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2020 р.

УДК 356.168

Р. А. Гончар, В. А. Евсєєв, А. Н. Павленко

ОБОСНОВАНИЕ КОМПЛЕКСНОГО ПОДХОДА К ЗАЩИТЕ АРСЕНАЛОВ, БАЗ И СКЛАДОВ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ ОТ ДИВЕРСИОННЫХ УГРОЗ

Рассмотрен комплексный подход к развитию системы охраны и обороны арсеналов, баз и складов Вооруженных Сил Украины от диверсионных угроз путем взятия их под охрану подразделениями Национальной гвардии Украины. Определены дальнейшие направления противодействия диверсионным группам противника с учетом опыта охраны особо важных государственных объектов подразделениями и частями НГУ.

Ключевые слова: диверсия, система охраны и обороны объекта, диверсионно-разведывательные группы, противодиверсионная безопасность.

UDC 356.168

R. Honchar, V. Yevsieiev, A. Pavlenko

**RATIONALE OF THE COMPLEX APPROACH TO THE PROTECTION
OF ARSENALS, BASES AND AMMUNITION DEPOTS OF THE ARMED FORCES
AGAINST DIVERSION THREATS**

At present, there is an alarming and threatening trend of large-scale explosions at ammunition depots of the Armed Forces (AF) of Ukraine. The analysis of emergency situations at military ammunition depots shows the vulnerability of the existing system of protection and defense of these facilities. The ways of carrying out sabotage on military installations are: the use of reconnaissance weapons, explosions, arsons, cyber attacks, the use of chemical, bacteriological weapons, provoked technogenic accidents, etc. The peculiarity of their organization and carrying out is a high level of technological training and specialty of performers. The concept of the use of Special Operations Forces (SOF) by the leading countries of the world envisages sabotage on enemy objects. The most prepared ones are diversions that are disguised as man-made disasters, caused by natural phenomena, software failures, etc. Thus, in carrying out the intentions of organizing diversions at the arsenals, bases and depots of the Armed Forces of Ukraine, we will counteract the well-prepared enemy.

A comprehensive approach to ensure the protection of arsenals, bases and depots of the Armed Forces of Ukraine against sabotage threats is to take them under the protection of units and subunits of the National Guard of Ukraine, improve the system of protection and defense of objects according NATO standards and apply tactics of anti-sabotage combat in areas of location of facilities. Taking into account the experience of local wars and armed conflicts of today, the most effective way of counteracting the tactics of sabotage units is the same tactics of special-purpose anti-sabotage forces. Thus, the involvement of special forces and intelligence units of the NSU in counteracting the sabotage threats of the arsenals, bases and ammunition depots of the Armed Forces of Ukraine significantly negates the advantages of the most trained enemy sabotage and reconnaissance groups. Under the conditions of economic crisis, formation and reformation of the components of the security and defense sector, the transfer of arsenals, bases and depots of the Armed Forces of Ukraine under the protection of units and subunits of the National Guard of Ukraine is justified.

Keywords: *sabotage, object security and defense systems, sabotage groups, anti-sabotage security.*

Гончар Роман Олександрович – кандидат військових наук, старший дослідник, старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-0948-5422>

Євсєєв Вадим Олександрович – кандидат військових наук, заступник начальника кафедри тактико-спеціальної підготовки Національної академії Національної гвардії України
<http://orcid.org/0000-0002-0164-2991>

Павленко Анатолій Миколайович – викладач кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України
<http://orcid.org/0000-0002-8875-3386>